

Z KNIŽNÍC

100 ROKOV KNIŽNICE V TOPOLČANNOCH

(1920 – 2020)

Mgr. Slavomíra Peťovská*

Dňa 22. júla 1919 bol uznesením Národného zhromaždenia prijatý zákon o verejných knižniciach obecných č. 430/1919 Z. z., ktorý zohral kľúčovú úlohu v rozvoji knihovníctva na Slovensku. Zákon ukladal povinnosť zriadiť knižnicu v každej obci najneskôr do 1 – 2 rokov od nadobudnutia účinnosti zákona, pričom každá knižnica musela mať výpožičné oddelenie a študovňu. Do tohto obdobia spadá aj konštituovanie knižnice v Topolčanoch, ktorá začala svoju činnosť ako „obecná knižnica“. Od začiatku plnila a naďalej plní funkciu verejnej knižnice s univerzálnym knižničným fondom, ktorá je prístupná všetkým obyvateľom a návštevníkom mesta a okresu Topolčany.

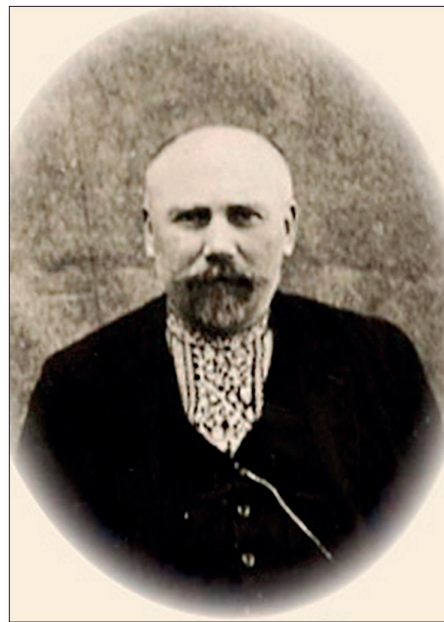
POČIATKY KNIŽNICE

Príbeh knižnice v Topolčanoch sa začal písať v roku 1920. Dovtedy mesto Topolčany verejnú knižnicu nemalo. Na jeho území síce existovalo niekoľko spolkových knižníc, tie však nemali vo svojom knižničnom fonde slovenské knihy. Najväčšiu knižnicu s 500 maďarskými knihami vlastnil Tovarišský spolok. Z tohto obdobia je známa aj činnosť Občianskeho spolku a Panského kasína, v ktorom sa združovala mestská inteligencia (v budove bývalého mestského hostinca). Ďalším spolkom s dobre fungujúcou knižnicou bol Katolícky spolok. Knihy sa tam požičiavali prezenčne a iba členom.

Topolčany na prahu dvadsiatych rokov 20. storočia boli malým mestom, ktoré na zveľadovanie svojho vzhľadu príliš nedbalo. V tom čase „Veľké Topolčany“ nepôsobili dobrým dojmom, neboli tu vydláždzené ulice, chýbala akákoľvek zeleň. Napriek všetkým nedostatkom však malo mesto svoju neopakovateľnú atmosféru. Po dľa sčítania ľudu, ktoré sa uskutočnilo v júni 1920, mali Topolčany vtedy 7 023 obyvateľov.

Významnou osobnosťou mesta bol v tom čase nový školský inšpektor Jozef Paulovič (1870 – 1938), ktorý prišiel do Topolčian 4. apríla 1919 zo Starej Turej, kde bol správcom evanjelickej ľudovej školy. Spočiatku bol pomerne v topolčianskom kultúrnom živote sklamaný, lebo zo staroturianskeho prostredia so silným slovenským povedomím prišiel do mesta, kde sotva počul slovenskú reč. Jeho zásluhou sa vo všetkých školách topolčianskeho inšpektorátu od školského roku 1919/20 vyučovalo iba po slovensky. Mal veľmi silné sociálne cítenie, zúčastňoval sa na spoločenskom a kultúrnom živote v Topolčanoch a stal sa všeobecne uznávanou

osobnosťou mesta. Podporoval matičné hnutie, osvetovú i spolkovú činnosť, a tak bolo samozrejmé, že bude pôsobiť aj v spolku, ktorý sa zaslúžil o vznik knižnice. V kronike mesta uviedol: „Svoju organizačnú prácu som začal s jednou tužkou a s jedným hárkom písacieho bieleho papiera.“

Jozef Paulovič
(foto autor neznámy – Archív Topolčany)

O zrod knižnice v Topolčanoch sa zaslúžili všetci poprední členovia miestneho odboru Matice slovenskej – Dr. Pavol Jantausch, kňaz z Ludaníc a neskôr biskup trnavskej diecézy, Dr. Július Brežný, topolčiansky právnik a prvý predseda odbočky národnej rady, školský inšpektor Jozef Paulovič, učiteľ Ján Boček, obchodník Ján Vozáry a remeselník František Vajko, ktorí predložili obecnej rade návrh na vytvorenie slovenskej mestskej verejnej knižnice.

Dňa 29. marca 1920 obecná rada na svojom zasadnutí uznesením Rady mesta Topolčany návrh prijala a zriadila obecnú knižnicu. Na jej činnosť schválila príspevok vo výške 4 000 Kč.¹

Do roku 1925 knižnica nevyvíjala takmer nijakú činnosť. Knihovníckym zákonom sa obecná rada znovu zaoberala 18. októbra 1924, keď bola zvolená nová šesťčlenná knižničná rada a obecným knihovníkom sa stal učiteľ Ján Boček.²

Obrat k lepšiemu nastal v knihovníctve po roku 1925. V okrese Topolčany bolo vytvorených 78 obecných knižníc, ktorých knižničný fond obsahoval 5 137 knižných

* Úsek bibliografie, Tribečská knižnica v Topolčanoch
e-mail: bibliografia@kniznicatopolcany.sk

jednotiek. Verejná mestská knižnica v Topolčanoch mala 783 zväzkov a jej knihovníkom bol mestský pokladník a účtovník Viliam Drahoš. Výpožičné hodiny boli iba raz do týždňa. V tom istom roku mestská rada vydala výpožičný poriadok. Za jednu vypožičanú knihu bol poplatok 0,2 Kč a za stratené knihy 5 – 10 Kč.

Viliam Drahoš
(foto autor neznámy – Archív Topolčany)

Obecná rada v zmysle platného zákona vyčlenila príspevok na nákup kníh vo výške 3 450 Kč, čo bolo v prepočítaní na jedného obyvateľa 0,47 Kč. Knihy sa nakupovali živelne.

Rok 1925 bol vo vývoji ľudového knihovníctva na Slovensku prelomový, lebo v tomto roku Referát Ministerstva školstva a národnej osvety vydal množstvo opatrení a výnosov, ktoré podporovali vyrovnanie rozdielov vo vývoji ľudového knihovníctva na Slovensku a v Čechách.

V roku 1930 prevzal funkciu knihovníka Július Antalík. Roky 1930 – 1937 však priniesli nástup hospodárskej krízy, národnostné trenice a predzvesť vojny.

„Štatistická ročenka Veřejná péče o výchovu lidu z roka 1935 uvádza Mestskú verejnú knižnicu v Topolčanoch zaradenú do veľkostnej skupiny od 5001 – 10 000 obyvateľov. Obecná rada na činnosť knižnice vyčlenila príspevok vo výške 4 500 Kč. Na jedného obyvateľa to bolo 0,60 Kč. Vlastné príjmy od čitateľov boli vo výške 4 975 Kč.“⁴³ Knižný fond obsahoval 2 340 zväzkov kníh, na jedného čitateľa pripadalo 9,7 zväzku. „Rok 1938 neumožnil spracovanie štatistických ukazovateľov.“⁴⁴

MEDZIVOJNOVÉ A POVOJNOVÉ OBDOBIE

V období tzv. Slovenského štátu existovalo 2 976 obecných knižníc, ktoré obsahovali 665 757 knižných jednotiek. Predsedníctvo vlády obežníkom z 11. apríla 1940 nariadilo revíziu verejných obecných knižníc a revízná komisia pri Osvetovom ústredí vydala Zoznamy schvá-

lených kníh pre obecné knižnice, v ktorých sa rozlišovali knihy povinné, odporúčané, uznané a zakázané.⁵ Medzi zakázané knihy patrili napríklad práce V. I. Lenina, K. Marxa, J. V. Stalina, L. Feuchtwangera a ďalších prevažne ľavicovo orientovaných spisovateľov. Na druhej strane sa organizovalo množstvo kultúrnych podujatí, slávnostné akademie, spomienková oslava na Milana R. Štefánika aj cyklus prednášok v Kine Tatra, ktoré boli obohatené premietaním filmov, divadelnými jednoaktovkami a humorom.

„V rokoch 1943 – 1944 bola činnosť knižníc v okrese minimálna. Štatistické zisťovanie sa v tomto období neuskutočňovalo. Celoštátne sa štatistické ukazovatele zisťovali v roku 1942 v obecných verejných knižniciach. V okrese Topolčany v roku 1942 existovalo 75 obcí, knižníc bolo 74. Knižnice navštívilo 3 836 čitateľov, ktorí si vypožičali 28 496 knižných jednotiek.“⁶

„Dňa 9. novembra sa zišiel mestský národný výbor. Ako svojpomocný orgán zvolil osvetovú radu.“⁷ Knihovníkom sa stal Štefan Majeský, ktorý však nemal ľahkú úlohu, pretože musel budovať knižnicu s novým ideovým zámerom.

V povojnovom období sa do knižníc nakupovala literatúra len vo veľmi malej miere. Bolo totiž nevyhnutné zabezpečiť chod hospodárstva, ale aj vydavatelia vydávali literatúru, ktorá nezodpovedala predstavám vtedajšej kultúrnej a štátnej politiky.

V roku 1948 bola zrušená knižničná rada a na základe Dekréty prezidenta republiky o štátnej osvetovej starostlivosti jej úlohu prevzala novovytvorená osvetová rada.

Knižnica v Topolčanoch mala problém nájsť knihovníka, ktorý by mal stredoškolské vzdelanie. Zlé platové podmienky zapríčinili, že o miesta v knižnici sa uchádzali iba ženy z domácnosti bez stredoškolského vzdelania, ba často sa do knižníc prijímali aj ženy bez ukončeného základného vzdelania.

V roku 1952 vznikla z mestskej verejnej knižnice okresná ľudová knižnica a začali v nej pracovať profesionálni knihovníci. Vedúcou knižnice sa stala Anna Cabanová.

V roku 1958 bola knižnica presťahovaná z Mestského národného výboru do budovy bývalého majiteľa a obchodníka so železom Brauna. Knihy sa prevážali na vojenských autách a časť sa prenášala ručne. Mnohé z nich sa pritom stratili a zničili. Hoci umiestnenie knižnice na prvom poschodí nebolo ideálne, vytvoril sa základ jej úspešného ďalšieho rozvoja. Na druhej strane personálne problémy a sťahovanie knižnice v roku 1958 zapríčinili jej čiastočnú stagnáciu.

Deformácia v štátnom a politickom živote zanechala na knižnici výrazné stopy, ktoré sa odrazili predovšetkým na metódach a štýle práce. Rozšírili sa však knižničné zbierky aj priestory knižnice. V roku 1967 okresná knižnica vlastnila „20 682 zväzkov kníh. Knižnicu navštevovalo 1 600 čitateľov, ktorí si vypožičali 30 080 kníh. Zvýšila sa odborná úroveň zamestnancov. Najlepšie obsadený bol okres Bratislava – mesto – 69,7%, Topolčany 66,6%, Senica 61,1% kvalifikovaných pracovníkov.“⁸

SEDEMDESIATE A OSEMDESIATE ROKY

V 70. a 80. rokoch sa pôsobnosť knižnice rozšírila, pribudli do nej nové oddelenia a boli zriadené jej pobočky na sídliskách i v pričlenených obciach. V tomto období vznikol úsek bibliografie a hudobný úsek a bola vytvorená pobočka knižnice na Hviezdoslavovej ulici.

Začalo sa s klasifikáciou odbornej literatúry podľa tabuliek MDT a súbežne sa budoval systematický katalóg. V rámci oddelenia politickej literatúry sa začala formovať bibliografická činnosť knižnice.

Edičná činnosť bola prezentovaná bibliografickými letákmi a súpismi nových titulov. Postupne sa začal budovať fond regionalík. „Po vypracovaní Koncepcie koordinácie bibliografickej činnosti sa ťažiskom práce bibliografického úseku stalo zhromažďovanie, spracovávanie a sprostredkovávanie regionálneho informačného fondu, zostavovanie personálnych bibliografií a metodická pomoc ľudovým knižniciam pri budovaní regionálnych kútikov.“⁹⁹ Za touto prácou stojí predovšetkým bibliografka Eva Vicelová.

V roku 1978 sa knižnica presťahovala do zrekonštruovaných priestorov Botteho vily na ulici Čsl. armády, čím sa priestorové podmienky dočasne zlepšili. V tejto budove sídli knižnica dodnes. Prístavbou v roku 1985 vznikli priestory pre oddelenia služieb a boli zriadené úseky beletrie, odbornej literatúry, literatúry pre deti a mládež, študovne a čítareň. V tomto období bola riaditeľkou knižnice Ľudmila Chochlíková.

Budova Okresnej knižnice v Topolčanoch
(foto autor neznámy – Archív Topolčany)

NOVÝ SMER PO ROKU 1989

V tomto období sa knižnica postupne zbavovala ideologického nánosu, začala sa modernizovať a otvárala sa všetkým moderným technológiám.

Dovtedy okresná knižnica sa stala špecializovaným útvarom novovzniknutého Tribečského kultúrneho centra a prijala názov *Tribečská knižnica v Topolčanoch*.

V roku 2008 bola slávnostne otvorená letná čítareň. Výstavba tohto architektonicky i účelovo jedinečného diela v rámci slovenských knižníc sa začala v roku 2006. Na prezenčné štúdium periodík a literatúry používateľom slúži 16 študijných miest, prekryté pódium so stupňovitým hladiskom sa využíva na organizovanie kultúrnych podujatí (večery poézie, literárne večery, koncerty vážnej hudby, prezentácia talentov ZUŠ, stretnutia so spisovateľmi, s kňazmi, s prezidentom Schusterom atď.).

Nepopierateľnú zásluhu na vybudovaní letnej čítarne má Mgr. Mária Kráľová, ktorá stála na čele knižnice 25 rokov a zaslúžila sa o vybudovanie a modernizáciu celej jej infraštruktúry. Bola riaditeľkou, ktorá zasvätila knižnici celú svoju profesionálnu kariéru. Jej pričinením sa dostala knižnica na popredné miesto v súčasnej informačnej spoločnosti.

Mária Kráľová, bývalá riaditeľka knižnice
(foto Slavomíra Peťovská)

KNIŽNICA DNES

V roku 2020 vystriedala vo funkcii dlhoročnú riaditeľku Máriu Kráľovú Mgr. Oľga Bujnová, ktorá pracovala v knižnici ako vedúca knižnično-informačných služieb.

Rozsiahly univerzálny knižničný fond (100 000 dokumentov) a knižničné služby Tribečskej knižnice v Topolčanoch využívajú najmä obyvatelia mesta a študenti všetkých typov škôl. V súčasnosti eviduje knižnica 4 400 čitateľov a 35 000 návštevníkov ročne, pre ktorých sú otvorené priestory čítarne, študovne, verejného internetu, beletrie, oddelenia odbornej literatúry, detského oddelenia a špecializovaného úseku pre slabozrakých a nevidiacich, kde je k dispozícii čítacia lupa. Používateľom slúži aj pobočka zriadená v Základnej škole na Lipovej ulici a letná čítareň v areáli knižnice.

Celý knižničný proces je plne automatizovaný a ako jediný v Nitrianskom kraji je prepojený so Slovenskou národnou knižnicou, s akademickými knižnicami a časťou verejných knižníc SR.

Okrem úloh celoslovenského významu plní Tribečská knižnica aj významnú regionálnu funkciu v oblasti štatistiky, bibliografie a metodického usmerňovania obecných knižníc okresu Topoľčany. Popri základných knižnično-informačných službách poskytuje rešeršné služby a medziknižničnú výpožičnú službu na národnej i medzinárodnej úrovni. Svoju komunitnú úlohu naplňa organizovaním besied, prezentácií kníh, prednášok, ako aj biblioterapie a muzikoterapie pre klientov zariadení sociálnych služieb. Pre študentov základných a stredných škôl pravidelne organizuje informačnú výchovu.

Nezanedbateľná je edičná činnosť knižnice, ktorá sa zameriava na personálnu bibliografiu osobností topoľčianskeho regiónu (Eugen Gressner, Stanislav Štepa, Katarína Kolníková, Ľudmila Cvengrošová, Ján Chryzostom kardinál Korec...). Dlhodobu vydáva ročenku *Jubilanti*, t. j. biograficko-bibliografický súpis osobností, ktorí v konkrétnom roku jubiliujú. Do ročenky sú zahrnuté aj výročia založenia inštitúcií, klubov, spolkov a prvej písomnej zmienky o obci či meste.

Knižnica informuje o svojej činnosti na webovej stránke www.kniznicatopolcany.sk, v regionálnom knižníckom časopise *Knihovník*, ktorý vydáva nepretržite od roku 1979, a na sociálnej sieti Facebook.

Za svoju činnosť získala knižnica viacero ocenení. Pri príležitosti 90. výročia založenia jej bola udelená *Cena mesta Topoľčany – Zlatá plaketa* za dlhoročné poskytovanie knižnično-informačných služieb obyvateľom mesta a dostala aj ďakovné listy od ministra kultúry a gene-

rálnej riaditeľky Slovenskej národnej knižnice Kataríny Krištofovej.

Úspešná cesta knižnice je predovšetkým výsledkom obetavej práce knihovníkov, ktorí v nej pôsobili a pôsobia a ktorí svoje povolanie vždy chápali ako poslanie. Práve vďaka nim knižnica neustále napreduje, rozvíja sa, ponúka občanom mesta i širšieho okolia efektívne využívanie voľného času a sprístupňuje im informácie a národné kultúrne dedičstvo.

Poprajme knižnici do ďalšej storočnice neutíchajúci záujem čitateľov, aby mala pre koho pracovať a mala pocit, že je potrebná a schopná vyjsť každému používateľovi v ústrety.

POZNÁMKY

- 1 ĽUPTÁK, Ľ. *Okres Topoľčiansky 1918 – 1938*. Banská Bystrica: Slovan, 1938, s. 34.
- 2 KRÁĽOVÁ, M. *Verejné knižnice v kontexte kultúry Topoľčan a okolia 1920 – 2010*. Topoľčany: Tribečská knižnica v Topoľčanoch, 2010, s. 12.
- 3 *Verejná péče o výchovu lidu v ČSR v roku 1935*.
- 4 KUZMÍK, Jozef. *Vývin štatistickej evidencie knižníc na Slovensku rok 1919 – 1963 a jej základné výsledky*. s. 195, 196.
- 5 *Päť rokov slovenského školstva 1939 – 1943*. Bratislava: MŠNO, 1944, s. 549, 551.
- 6 Štatistický prehľad verejných obecných knižníc k 31. 12. 1942. In: *Národný kruh*, 1944, s. 258 – 261.
- 7 *Pamätná kniha mesta Topoľčany*.
- 8 LADIOVÁ, A. *Prehľad činnosti ľudových knižníc v Západoslovenskom kraji za rok 1967*. Bratislava: Mestská knižnica, 1968.
- 9 KRÁĽOVÁ, M. *Verejné knižnice v kontexte kultúry Topoľčan a okolia 1920 – 2010*. Topoľčany: Tribečská knižnica v Topoľčanoch, 2010, s. 37.

KNIŽNICA PRE MLÁDEŽ MESTA KOŠICE A PESTROŠŤ JEJ AKTIVÍT

PhDr. Kamila Prextová*

„Verejná knižnica, miestna brána k poznatkom, je základnou podmienkou pre celoživotné vzdelávanie, nezávislé rozhodovanie a kultúrny rozvoj jednotlivca a sociálnych skupín.“ (Manifést IFLA/UNESCO o verejných knižniciach, 1994)

Knižnica pre mládež mesta Košice vznikla v roku 1955 v rámci pilotného projektu, ktorého cieľom bolo založiť špeciálne knižnice pre deti a mládež v každom krajskom meste po celom Československu. V súčasnosti funguje ako mestská verejná knižnica, ktorá sa prioritne zameriava na prácu s deťmi, mládežou a rodinami. Jej hlavným cieľom je teda okrem poskytovania výpožičných služieb pripravovať aktivity, ktoré podnecujú záujem o knihy a čítanie a prebúdajú u mladých čitateľov celoživotnú lásku ku knihám.

Podľa *Smernice IFLA pre služby verejných knižníc* (s. 19, 2010) je ich „hlavným poslaním poskytovať zdroje a služby s cieľom uspokojovať potreby jednotlivcov a skupín, týkajúce sa vzdelávania, informačného a osobného rozvoja vrátane záby a trávenia voľného času“.

V súlade s tým Knižnica pre mládež mesta Košice poskytuje rozmanité knižnično-informačné služby s osobitným zameraním na vytváranie a upevňovanie čitateľských návykov u detí už od skorého veku, na podporu sebazvedávania, podnecovanie predstavivosti a tvo-